

**Фролова Н. Б.,**  
кандидат економічних наук,  
старший науковий співробітник відділу державних фінансів  
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», м. Київ

## МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ «ПАТЕНТНОГО БОКСУ»: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Останнім часом уряди багатьох країн ОЕСР ідуть на зустріч бізнесу, надаючи податкові пільги, які компенсують певну частину витрат на ведення наукових досліджень та розробок. Мова іде про «патентний бокс» (англ. patentbox) – спеціальний (пільговий) режим оподаткування прибутку, що виникає з об'єктів інтелектуальної власності (патентів, захищених авторським правом, програмного забезпечення, а також інших об'єктів інтелектуальної власності, що можуть бути запатентовані). Хоча такі податкові заходи позначаються на зростанні податкових витрат держави, в той же час вони заохочують підприємства комерціалізувати новітні розробки, а відтак стимулюють інноваційну активність.

У вітчизняних та російськомовних публікаціях єдиного перекладу англійського терміну «Patentbox» немає – зустрічаються такі варіанти, як патентний бокс, ІР-бокс, патентна коробка, патентне вікно та ін. [1]. Станом на 2019 р. режим «Патентний бокс» застосовувався в 17 країнах-членах ОЕСР. Пільгові ставки на прибуток підприємств ІТ-галузі коливаються в межах від 0% (Угорщина) до 13,95% (Італія). Зазначимо, що в Угорщині наразі діють дві пільгові ставки «Патентного боксу»: ставка 0% застосовується лише до приросту капітальної вартості кваліфікованих об'єктів інтелектуальної вартості; за ставкою 4,5% оподатковується дохід у формі роялті (табл. 1).

*Таблиця 1*

### Режим оподаткування «Патентний бокс» в країнах-членах ОЕСР в 2019 р.

		Об'єкти інтелектуальної власності			Пільгова податкова ставка (згідно режиму «патентний бокс»)	Базова ставка податку на прибуток
		Патенти	Програмне забезпечення	Інше		
1.	Бельгія	X	X		4,44%	29,58%
2.	Велика Британія	X			10,00%	19,00%
3.	Ізраїль					
4.	Ірландія	X	X	X	6,25%	12,50%
5.	Іспанія	X	X		10,00%	25,00%
6.	Італія	X	X		13,95%	27,90%
7.	Корея					
8.	Литва	X	X		5,00%	15,00%

		Об'єкти інтелектуальної власності			Пільгова податкова ставка (згідно режиму «патентний бокс»)	Базова ставка податку на прибуток
		Патенти	Програмне забезпечення	Інше		
9.	Люксембург	X	X		5,20%	26,01%
10.	Мексика					
11.	Нідерланди	X	X	X	7,00%	20% - 25%
12.	Польща	X	X		5,00%	19,00%
13.	Португалія	X			10,50%	21,00%
14.	Словаччина	X	X		10,50%	21,00%
15.	Туреччина	X			11,00%	22,00%
16.	Угорщина	X	X		0,00% 4,50%	9,00%
17.	Франція	X	X		10,00%	34,43%

*Джерело: складено автором за даними Податкової фундації [2]*

В більшості країн (за винятком Великої Британії) пільговий режим оподаткування може застосовуватися не лише до патентів, а й до програмного забезпечення. В Іспанії та Франції режим «патентний бокс» дозволяє використовувати пільговий режим оподаткування, при якому ставка податку на прибуток від продуктів інтелектуальної власності становить лише 10%. При тому, що базова ставка цього податку в зазначених країнах становить 25% і 34,4% відповідно. Найбільший розрив між пільговою та базовою ставкою податку спостерігався в Бельгії (4,4% порівняно з 29,5%) та Люксембурзі (5,2% порівняно з 26,01%).

В 2019 р. в Швейцарії режим «патентний бокс» застосовувався лише на регіональному рівні – в кантоні Нідвальден. Там, прибуток від патентів оподатковувався за пільговою ставкою в межах 8,8-12,6%. Однак, починаючи з 2020 р. цей режим поширено на всю територію країни. Пільговий режим дозволяє компаніям звільняти від оподаткування 90% прибутку, отриманого від об'єктів інтелектуальної власності.

Проте найбільш привабливою країною з точки зору використання спеціального режиму оподаткування «Патентний бокс» серед країн-членів ОЕСР є Ірландія. Там ставка податку на прибуток в розмірі 6,25% застосовується до прибутків від будь-яких об'єктів інтелектуальної власності, включаючи патенти і програмне забезпечення, а також інших ІР-еквівалентних об'єктів інтелектуальної власності. Варто зазначити, що саме в Ірландії в 1970-х роках вперше був введений режим «Патентний бокс». Зараз країна відома за схемами великих американських компаній (як-то Google, Amazon, IBM), суть яких полягає у використанні одночасно компаній резидентів та нерезидентів Ірландії для отримання в країнах Європейського союзу доходу у вигляді роялті та перерозподілу його частини материнським компаніям в США. При застосуванні такої схеми велика частина доходу залишається на рахунках ірландських офшорних компаній.

Зазначимо, що наявність «Патентного боксу», а також інших податкових пільг на НДДКР значною мірою обумовили той факт, що багато міжнародних корпорацій розміщували свої головні офіси безпосередньо на території Ірландії. [3]

Що стосується інноваційної активності в Україні, то, як свідчать результати дослідження InnolyticsGroup, протягом 2007-2018 рр. біля 5600 патентів українці оформили в закордонних юрисдикціях, переважно в США. Крім того, наші співвітчизники також виступили авторами та співавторами понад 4600 винаходів в інших країнах. В той же час, вітчизняні сільськогосподарські підприємства в основному імпортували нові технології. Так, близько 60% винаходів, які пов'язані з агрохімічними рішеннями та агротехнікою в Україні, належать нерезидентам, які «захищають свої виключні права на продаж відповідних товарів і технологій на швидко зростаючому українському агроринку». [4] Такий стан справ обмовлений тим, що участь України у так званих «патентних війнах» з іншими державами за залучення до своєї юрисдикції перспективної інноваційної власності є доволі обмеженою. Спеціальний податковий режим «патентний бокс» в Україні наразі відсутній. Насьогодні податкові пільги в сфері ІТ в Україні передбачають лише звільнення від сплати ПДВ окремих послуг та операцій з постачання програмної продукції (п. 261 підрозд. 2 розд. XX ПКУ) та виплати роялті у грошовій формі (пп. 196.1.6 ПКУ) на період з 01 січня 2013 року до 01 січня 2023 року.

ІТ-компанія, що є юридичною особою, в Україні може обрати одну з двох систем оподаткування: або загальну (тобто сплачувати податок на прибуток); або спрощену (сплата єдиного податку), за умови, якщо обсяг її доходу протягом року не перевищує 5 млн грн. За свідченням експертів, багато вітчизняних ІТ-компаній використовують третю групу єдиного податку аби бути конкурентними на міжнародній арені. [5] Третя група, згідно п. 293.3 розд. XIVПКУ, передбачає сплату єдиного податку за ставкою 3% (для платників ПДВ) та за ставкою 5% (для неплатників ПДВ), що нараховується на весь дохід, отриманий ІТ-компанією у грошовій формі.

Втім, спрощена система оподаткування не є податковою пільгою для ІТ-галузі, а прибуток від об'єктів інтелектуальної власності не оподатковується за зниженими ставками. Відтак в нашій державі регулярно виникають дискусії навколо питання щодо створення більш сприятливого податкового клімату для компаній, які займаються об'єктами інтелектуальної власності. Так, наприклад, в 2012 р. на розгляд до Верховної ради України подавався законопроект, яким пропонувалось запровадити податкові пільги в ІТ-сфері, зокрема скоротити ставку податку на прибуток для ІТ-підприємств з 21% (діяла на той момент) до рівня 5%. Однак, дана ініціатива не отримала практичного впровадження – один з контраргументів полягав в тому, що скорочення податкової ставки до такого рівня призведе до значного скорочення податкових надходжень: за попередніми оцінками втрати бюджету могли становити біля 700 млн грн. в рік [6].

В кінці 2019 р. з ініціативою щодо створення спеціального режиму оподаткування для ІТ сфери виступило Міністерство цифрової трансформації України. Запропоновані зміни в умовах оподаткування стосувались не лише ІТ-

підприємств, а й найманих працівників – співробітників ІТ-компаній. Як відомо, більшість ІТ-компаній наймають приватних підприємців – платників єдиного податку, адже для них це є більш ефективною та оптимальною формою співпраці. За оцінками вітчизняних експертів, біля 70-80% витрат ІТ-компаній іде на оплату праці [5]. Разом з тим, податкове навантаження на заробітну плату в Україні є також доволі високим. Відтак, експерти Міністерства цифрової трансформації запропонували часткове звільнення від сплати єдиного соціального внеску та податку на доходи фізичних осіб наукових співробітників, інженерів, іншого персоналу, зайнятого у розробці інноваційної продукції. Відтак, податок на доходи фізичних осіб становитиме 3,6% (базова ставка 18% зменшена на 80%), єдиний соціальний внесок – 4,4% (базова ставка 22% зменшена на 80%), податок на прибуток – 3,6% (базова ставка 18% зменшена на 80%). Передбачалось, що завдяки таким нововведенням рівень оподаткування прибутку ІТ-компаній та доходів їх співробітників впаде в середньому на 80%. На думку експертів Мінцифри, такий режим оподаткування у більшій мірі відповідає міжнародній практиці, а тому знайомий іноземним інвесторам, що стимулюватиме нарощування темпів іноземних інвестицій у розвиток ІТ-технологій в Україні, а також сприятиме виходу таких підприємств з тіні, в т.ч. за рахунок їх відходу від практики оформлення ФОПів та спрощенців [5].

Проте, як показав наш аналіз, пільгова ставка податку на прибуток для ІТ галузів країнах-членах ОЕСР наразі становить в середньому 8,4%, що на 60% менше середньої базової ставки податку. Лише в двох країнах пільгова ставка є нижчою, за базову більш ніж на 80%, – у Люксембурзі та Бельгії. Навіть в Ірландії, яка вважається «податковою гаванню» для ІТ-компаній, пільгова ставка оподаткування прибутку є вдвічі меншою, за базову (6,25% порівняно з 12,5%) (Табл. 1). Отже, запропонований Мінцифрою проект «патентного боксу» не є аналогом спеціального режиму оподаткування, який застосовується в країнах-членах ОЕСР, де розмір пільги в меншій мірі відрізняється від базової ставки.

Крім того, хочемо зазначити, що запропонований Мінцифрою проект «патентного боксу» містить дисторційні положення, які стосуються надання податкових пільг лише по відношенню до окремих посад працівників (зокрема, наукових співробітників, інженерів). На нашу думку, такий підхід не лише суперечить принципу нейтральності системи оподаткування, а й заохочуватиме співробітників ІТ сфери до порушень та зловживань даною пільгою. Відтак, питання забезпечення більш сприятливого податкового клімату в Україні інноваційної активності залишається актуальним.

### **Список використаних джерел**

1. Соколовська А. М., Райнова Л. Б. Податкові інструменти стимулювання НДДКР у Європі та світі: дизайн і особливості використання. Фінанси України. 2017. № 11. С. 65-88.
2. Assen E. Patent Box Regimes in Europe, Tax Foundation, 2019. URL: <https://taxfoundation.org/patent-box-regimes-europe-2019/>

3. Кутова О. Режим IPBox – так що ж в коробці? Finance Business Service. 2016. URL: <https://fbs-tax.com/uk/mediacenter/blog-uk/rezhim-ipbox-tak-shho-zh-v-korobci/>

4. Патентування як ознака інноваційності країни — перше дослідження від Innolytics Group. 2018. URL: <https://www.imena.ua/blog/patent-innovations-ua/>

5. Михайловська С. Не податком єдиним. Приклади пільгових умов для ІТ у світі. 2019. URL: <https://buhgalter911.com/uk/news/news-1045175.html>

6. Макеєва О. ІТ-шникам можна позаздрити: їм "світять" безпрецедентні пільги, 2012. URL: <https://ubr.ua/finances/taxes/t-shnikom-mojna-pozazdriti-m-svtiat-bezprecedentn-plgi-139054>

**Хемельовська Г. О.,**

*студентка освітнього рівня «магістр»,*

*освітньо-професійна програма «Міжнародні економічні відносини»,*

*Інститут міжнародних відносин*

*Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ*

## **СУЧАСНА ГРОШОВА ТЕОРІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ**

Останнім часом у фокусі наукових дискусій опинився новий підхід до макроекономіки, який отримав назву сучасна монетарна теорія або сучасна грошова теорія (СГТ). З назви здається що цей підхід виник у провідних університетах, під час дебатів щодо макроекономічної теорії, втім, це не так. Натомість СГТ була розроблена у вузькому колі академіків та набула популярності лише тоді, коли декілька політиків, а саме Б. Сандерс та А. Оказіо-Кортес звернулись до цієї теорії тому, що її принципи відповідали їхнім політичним поглядам. Ця історія зацікавила Г. Манківа, але він доволі скептично віднісся до самої теорії та вирішив знайти ключові відмінності між новим підходом до макроекономіки, та підходом більшості стандартних підручників [1].

Підхід СГТ починається з обмеження державного бюджету за системою фіатних грошей. На думку прихильників теорії, стандартний підхід, який пов'язує теперішню вартість податкових надходжень з теперішньою вартістю державних витрат і державного боргу, вводить нас в оману. Як зазначає Р. Рей, найважливіший висновок, досягнутий СГТ, полягає в тому, що емітент валюти не стикається з фінансовими обмеженнями. Простіше кажучи, власна валюта країни, що її емітує, ніколи не може закінчитись, таким чином, країна не може стати неплатоспроможною у власній валюті. Тому, вона може здійснювати всі платежі, коли вони приходять. Як наслідок, для більшості урядів немає ніякого ризику дефолту за державним боргом [2, с.108]. Втім Г. Манків визнає що він не впевнений в тому, що ми можемо дійти аналогічного висновку для національного уряду, щонайменше, з трьох причин, і демонструє їх на прикладі